

TTIP'in Türk Dış Ticareti Üzerindeki Muhtemel Etkilerin Mal Grupları Bazında Analizi¹

Eda PALYOŞ²

Ali Rıza SANDALCILAR³

Öz

2013 yılında AB ve ABD aralarında “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı” (TTIP) adı altında kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması oluşturmak için çalışmalarına başlamışlardır. AB ve ABD, TTIP aracılığıyla aralarındaki işbirliğini artırmayı; durgunluk döneminde bile yükselmiş olan ekonomilere karşı üstünlük elde etmeyi; toplumsal refah seviyelerini yükseltmeyi amaçlamışlardır. AB ve ABD'nin dünya ticaretindeki yerleri ve ekonomik büyüklüklerine bakıldığında, TTIP'in oluşması halinde dünya ekonomik dengelerini önemli derecede etkileyebileceği tahmin edilmektedir. Türkiye gibi üçüncü ülke ekonomilerinin bu ortaklıktan etkilenmemesi kaçınılmazdır. Çalışmada; TTIP'in kapsam ve içeriği incelenmekte; Türk dış ticareti açısından önemini vurgulamakta; gerçekleşmesi halinde Türk dış ticaretinin karşılaşılabileceği olumsuz etkilerin ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu amaçla 2000-2015 dönemi verileri kullanılarak, Türkiye ile ABD arasında gerçekleşecek olası ticaret dengesi değişikliklerinin öngörülmesi için karşılıklı ticaret ilişkileri incelenmiştir. Analizde Geniş Ekonomik Kategorilere Göre Sınıflandırma (BEC) ve Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırılması (SITC) kullanılarak mal grupları bazında dış ticaret analizi yapılmış; Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksleri hesaplanmıştır. Türkiye'nin ABD pazarında rekabet gücünün yüksek olduğu; dezavantajlı olduğu ve karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırdaki olduğu mal grupları tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Serbest Ticaret Anlaşması, Türkiye, AB, ABD, TTIP.*

¹ Bu çalışma Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında kabul edilen “Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı'nın Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısına Muhtemel Etkileri” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Uludağ Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi; eda_palyos@hotmail.com.

³ Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü aliriza.sandalcilar@erdogan.edu.tr

Analyzing Potential Effects of TTIP on Turkish Foreign Trade on the Basis of Product Groups

Abstract

In 2013, the EU and the USA began to work together to prepare a comprehensive free trade agreement under the name of “Transatlantic Trade and Investment Partnership” (TTIP). The EU and the USA aimed to increase their cooperation, gain superiority to the economies that have risen even during the recession, and improve the social welfare level through TTIP. When the place and economic size of the EU and the USA in world trade are considered, it is estimated that TTIP will significantly affect world economic balances. It is inevitable that third-country economies like Turkey will be affected by this partnership. In the present study, the scope and content of TTIP are examined and its importance is emphasized in terms of Turkish foreign trade. Within this context, the study aims to reveal the adverse effects that Turkish foreign trade may face in case this partnership is realized. In accordance with this purpose, by using the data from the period 2000-2015, reciprocal trade relations were examined in order to predict possible trade-balance changes between Turkey and the United States. Foreign trade was analyzed on the basis of product groups using Classification by Broad Economic Categories (BEC) and Standard International Trade Classification (SITC), and Revealed Comparative Advantage indices were calculated. The product groups of Turkey that have high competitive power in the US market were identified as well as those having some disadvantages and those whose comparative advantage is at the limit.

Keywords: *Free Trade Agreement, Turkey, EU, USA, TTIP.*

1. Giriş

Küreselleşen dünyada, uluslararası ticarete üstünlük elde etmek isteyen ülkeler; ekonomilerini canlı tutabilmek ve ekonomik yapılarındaki büyümenin gelişerek devam edebilmek için, politik ve iktisadi amaçlarla bir araya gelmektedirler. Bu süreç literatürde ekonomik bütünleşme olarak ifade edilmektedir. Ekonomik bütünleşmeler ile ülkeler, aralarındaki işbirliğinin artmasını sağlarken, kaynak verimliliklerini ve toplumsal refah seviyelerini maksimum düzeye çıkarmayı hedeflemektedirler.

Bu doğrultuda AB ve ABD dünya ticaretindeki üstünlüklerini kaybetmemek adına, ekonomik kaynaklarını birlikte harekete geçirerek aralarında her türlü konuyu kapsayacak olan transatlantik ticaret ve yatırım ortaklığı için çalışmalara başlamışlardır.

Dünya ticareti üzerinde büyük etkiler uyandırması düşünülen, bu ortaklık dışında kalan üçüncü ülkelerin ise daha çok olumsuz yönde etkilenileceği düşünülmektedir. TTIP'in, üçüncü ülke konumunda olan Türkiye'nin dış ticaret yapısında oluşturabileceği muhtemel etkilerin araştırılması, bu ortaklığın Türk dış ticareti açısından önemini vurgulanması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde TTIP'in ortaya çıkış sebepleri ve tarihi süreci aktarılacaktır. Sonraki bölümde TTIP'in Türk dış ticaretine yapabileceği muhtemel etkileri incelenecektir. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular yorumlanarak, önerilerde bulunulacaktır.

2. TTIP: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığının Tarihi Süreci

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO), AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı sürecine verilen addır. TTYO, bazı kaynaklarda TAFTA (Transatlantic Free Trade Agreement) olarak kullanılırken, literatürde genellikle İngilizce kısaltması olan TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership) ifadesi ile adlandırılmaktadır. Çalışmada Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın kısaltılması olarak TTIP ifadesi kullanılmaktadır.

Kasım 2011'de düzenlenen AB ve ABD Zirvesi'nde, küresel ekonomik krizden sarsılan AB ve ABD'de büyümeyi canlandırmak ve istihdamı arttırmak için en iyi çözümün iki bölge arasında kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması oluşturmak olacağı yönünde karar alınmıştır.⁴ Böylece

⁴ Selen Akses, "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakereleri: Son Durum", İKV Değerlendirme Notu: 83, 2014, s. 1.

ticaret ve yatırım ilişkilerinin güçlendirilmesi için söz konusu ortaklığın gerçekleştirilmesi adına ilk adım bu zirvede atılmış oldu. Bu bağlamdaki, AB ve ABD arasındaki ortaklık için gerekli çalışmaları yürütmek adına “Büyüme ve İstihdam Konusunda Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu” (High Level Working Group on Jobs and Growth) kuruldu. Daha sonra 13 Şubat 2013 tarihinde AB ve ABD ortak açıklama yaparak aralarında TTIP’i gerçekleştirmek üzere müzakerelere başlanacağını ve müzakerelerin en geç iki yıl içinde bitirilmesinin amaçlandığını duyurmuştur.⁵

Bu doğrultuda AB ve ABD arasındaki transatlantik anlaşmasının kapsamını görüşmek üzere, müzakere heyetleri arasında gerçekleşen ilk tur görüşmeleri 7–12 Temmuz 2013 tarihleri arasında Washington DC’de gerçekleştirilmiştir. Son olarak 15. tur görüşmelerise3–7 Ekim 2016 tarihinde Newyork’da yapılmıştır. Pazara erişim düzenleyici işbirliği ve kurallar gibi müzakere konularına odaklanılmıştır.⁶

3. TTIP’in Türk Dış Ticaret Üzerindeki Muhtemel Etkileri

TTIP ortaklığı ile AB ve ABD, siyasi sosyal ve ticari her türlü konuyu kapsayan bu ortaklık ile yükselen ekonomilere karşı büyük bir ticari üstünlük elde etmiş olacaklardır. Dolayısıyla TTIP’e üyeliği bulunmayan ve bu ortaklık dışında kalan üçüncü ülkeler, AB ve ABD’nin ortaklaşa kabul etmiş olduğu kuralları ve standartları kabul etmek zorunda kalacaklardır.

Üçüncü ülkelerden biri olan Türkiye’nin de bu ortaklık dışında kalması veya ABD ile eş zamanlı olarak serbest ticaret anlaşması imzalamadığı takdirde, AB ve ABD’nin koymuş olduğu kural ve normlara uymak zorunda kalacaktır. Dolayısıyla TTIP’in, Türk dış ticareti üzerinde muhtemel fayda ve zararlarının olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

3.1. Türkiye’nin TTIP’e Dâhil Olma İsteğinin Sebepleri

Birlikte, dünya nüfusunun % 11,32; dünya GSYH’sinin ise % 46,51’ini oluşturan AB ve ABD’nin aralarında gerçekleştirmeyi planladıkları TTIP ile dünyada ekonomik üstünlük elde etmeleri kaçınılmazdır. Dolayısıyla AB ve ABD arasındaki gerçekleştirilmesi planlanan TTIP’in, bu ortaklık dışında kalacak olan üçüncü ülkeleri önemli derecede kaygıya düşürmesi muhtemeldir. Bu kaygıya sahip olan üçüncü ülkelerden biride Türkiye’dir. TTIP’in, olumlu etkilerinden istifade edebilmek, olumsuz etkilerini sınırlı

⁵ European Commission, “Transatlantic Trade and Investment Partnership: The Regulatory Part”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151605.pdf, Erişim: 20.07.2016.

⁶ European Commission, Public Report of the 15th Round of Negotiations, New York, 3–7 October 2016, <http://trade.ec.europa.eu>, Erişim: 10.01.2017.

tutabilmek için Türkiye'nin, TTIP müzakerelerini ve bu doğrultuda ortaya çıkan düzenlemeleri yakından takip etmesi beklenmektedir. Çünkü Türkiye'nin bahsi geçen ortaklık dışında kalması durumunda oluşacak olan ortaklıktan olumsuz etkilenme endişeleri bulunmaktadır. Bu endişelerden biri; Türkiye'nin henüz AB'ye tam üye olmaması ve tam üyelik müzakere sürecinin halen devam etmesidir. Şayet Türkiye, AB'ye tam üye olmuş olsaydı TTIP'in gerçekleşmesinden hiç kuşkusuz çok daha önemli avantajlar elde edebilmesi muhtemeldi.

Türkiye'nin endişelerinden bir diğeri ise; gümrük vergilerini sıfırlayacak bir AB-ABD serbest ticaret anlaşmasının, Türkiye'nin 1996 yılında AB ile oluşturmuş olduğu gümrük birliği sebebiyle, Türkiye'nin rızası dışında yükümlülükler getirecek olmasıdır.⁷ Çünkü Türkiye, 1996 yılında AB ile gerçekleştirdiği gümrük birliği ile AB'nin üçüncü ülkelerle yapacağı serbest ticaret anlaşmalarını da tek taraflı olarak tanımayı kabul etmiştir.⁸

AB ile Türkiye arasında oluşturulan gümrük birliği gereği, Türkiye'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan AB aynı şekilde faydalanabilmekte iken AB'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan Türkiye faydalanamamaktadır. Yani Türkiye, gümrük birliği gereği pazarını üçüncü ülkelere otomatik olarak açmakla mükelleftir. Buna karşın Türkiye, AB üyesi olmadığı için bu ülkelerin pazarlarına aynı şartlarda girememektedir.

Türkiye'nin üçüncü ülkelerle olan ticaretinde doğan zararların engellenebilmesi için AB Komisyonu üçüncü ülkenin Türkiye ile de ikili anlaşmalar imzalamak için müzakerelere başlamasını öngörmüştür. Fakat söz konusu ülkeler zaten Türk pazarlarına tek taraflı erişim imkânı bulduklarından değişik bahanelerle Türkiye ile anlaşma imzalamaktan kaçınmaktadır.⁹

Kısaca ifade etmek gerekirse, AB ve ABD arasında bir STA imzalanırsa; ABD mallarına AB üzerinden Türk pazarına sıfır gümrükle serbest bir giriş imkânı sağlanırken Türk mallarının ABD'ye ihracatında gümrük vergisine tabi tutularak, ticaret sapması meydana gelecektir. Ticaret sapması; gümrük birliğinin kurulması ile en verimli üreticinin birlik dışında kalarak mallarının gümrük tarifesine tabi olması sebebiyle birliği o

⁷ Nazlı Üstün, "AB-ABD Ticaret ve Yatırım Anlaşması ve Türkiye'ye Etkileri", Konya Ticaret Odası (www.kto.org), 2013, s. 3.

⁸ İlhan Güllü, "AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması Sürecine Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması Özelinde Bir Bakış", *Bilge Strateji*, Cilt: 6, Sayı: 11, 2014, s. 95.

⁹ Hande Türker, "TTIP ve Türkiye", *Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu*, İzmir Ticaret Odası. 2015, s. 7.

üreticiden yaptığı ithalatı durdurması sonucu ortaya çıkmaktadır.¹⁰Böylece verimlilik azalacağından refah değişimi olumsuz yönde etkilenecektir. Buda hem ABD ile mevcut ticaret dengesini olumsuz etkileyecek, hem de Türk ürünlerinin AB ürünleri karşısında ABD pazarındaki rekabet imkânını azaltacaktır. ABD ile yıllık 20 milyar ABD dolarlık dış ticaret hacmimiz olduğu düşünülürse ortaya çıkacak etkinin büyüklüğü daha net olarak anlaşılabilir.¹¹

Türkiye’de TTIP’e yönelik olarak artan bir diğer endişe ise; Türk ihraç ürünlerinin ABD pazarında AB menşeli ürünler karşısında aynı şartlarda rekabet avantajını yakalayamayacak olmasıdır. Zira ABD ile Türkiye arasında bir serbest ticaret anlaşmasının olmayışı ve bu nedenle Türk ihraç mallarına ABD pazarında korumacılığın devam edecek olması, buna karşın AB menşeli ürünlere benzer uygulamaların kalkacak olması, Türkiye’nin AB karşısında haksız rekabete uğramasına yol açmaktadır.¹²

Bu bahsedilen kaygılar, Türkiye’nin AB’ye henüz tam üye olmamış olması ve AB ile daha öce gümrük birliği anlaşması yapmış olması ve bu anlaşma ile AB’ye tek taraflı olarak taviz vermesinin sonuçlarıdır. Şayet AB-ABD arasında serbest ticaret anlaşması imzalanırsa Türkiye’ye getireceği mevcut ticaret dengesi olumsuz etkilenecek ve büyük oranda pazar payını kaybedecektir. Çünkü AB ile yapmış olduğumuz gümrük birliği ve vermiş olduğumuz tek taraflı taviz sebebiyle ABD Türkiye pazarına gümrüksüz girme hakkına sahip olurken, Türkiye ABD’nin belirlemiş olduğu gümrük tarifesi üzerinden ABD’ye mal satacaktır. Bu gümrük vergileri, Türk mallarının ABD pazarındaki payını azaltmasına yol açarken Türkiye’ye gümrüksüz giren ABD mallarının ülkemizde pazar payı artacaktır.

TTIP’e karşı bir diğer endişesi ise; bu anlaşma ile AB ve ABD’nin ortak düzenlemelerle hareket etmeleri durumunda dünyanın geri kalan ülkeleri için belirleyici olacak küresel yeni kural ve standartları oluşturacak olabilmeleridir.¹³ Bu demek oluyor ki AB ve ABD arasında transatlantik

¹⁰ Ali Rıza Sandalcılar ve Eda Palyoş, “Türk Dış Ticareti Üzerindeki Olumsuz Beklenti: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı”, *II. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi*, Erzurum, 20–22 Ekim 2016, s. 766.

¹¹ Güner Özdemir (AB Mevzuatı Uyum Şubesi), “AB-ABD Transatlantik Ticaret Ortaklığı Anlaşması ve Türkiye Toplantısı”, İstanbul sanayi odası(İSO-Odakule) (ftp://ftp.iso.org.tr/AB/AB_ABD_STA/AB-ABD_STA_IMMIB), 2013, s. 4.

¹² M. Sait Akman, “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye”, TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) Raporu/R201305, (www.tepav.org.tr), 2013, s. 13.

¹³ Jeffrey Schott ve Cathleen Cimino, “Crafting a Transatlantic Trade and Investment Partnership: What Can Be Done?”, *PIIE Policy Brief*, Washington: The Peterson Institute for International Economics, March 2013.

ortaklık gelişir ve aralarında serbest ticaret anlaşması gerçekleşirse bu ortaklık dışında kalan üçüncü ülkelerden biri olan Türkiye, AB ve ABD'nin belirlemiş olduğu düzenleme ve standartlara uymak zorunda kalabilecektir. Bu kurallar, Türkiye'nin üretim sürecini, sanayi ve ticaret politikasını ve kendi iç düzenlemelerini bu ülkelerle uyumlu hale getirmesine; Türkiye'nin ihracatı açısından AB ve ABD pazarlarının genişliği düşünüldüğünde olumlu yönde bir etki sağlayacağı düşünülebilir. Ancak, sağlık, tüketici hakları vb. teknik standartlar, gıda güvencesi, rekabet politikası, çevre standartları, emisyon miktarının azaltılmasına ilişkin kurallar ve çalışma hayatına ilişkin düzenlemeler gibi pek çok alanda maliyetli bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirebilecektir.

Dolayısıyla AB ile ABD arasında bahsedilen serbest ticaret anlaşmasının gerçekleşebilecek olma fikri, üçüncü ülke olarak Türkiye'nin kaygılanmasını çok normal kılmaktadır. Çünkü Türkiye'nin TTIP bölgesi dışında kalması durumunda 12 milyar ABD doları civarlarında ithalat yaptığı ABD gibi büyük bir pazar fırsatının kaçırabilmesi beklenmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin, AB ve ABD ile arasındaki mevcut pazar durumunu ve ticaretini sürdürülebilmek için bu iki bloğun belirleyeceği yeni düzenlemelere uymak zorunda kalacak hatta çok büyük maliyetlere katlanacaktır. Fakat bu durum karşısında oluşacak olan ticaret sapmasını önlemek ve ikili ticaret dengelerinin sürdürülebilirliğinin devamı için; Türkiye'nin, küresel ekonomik dengeleri tamamıyla değiştirmesi düşünülen TTIP'e katılması önem arz etmektedir.

Türkiye'nin TTIP ortaklığına katılması veya ABD ile arasında yeni bir STA imzalaması mevcut ticaret dengesini korumasını ve hatta pazar payının gelişmesine avantaj sağlayabileceği gibi Türkiye'nin bu ortaklıktan pay alması AB ve ABD içinde önemli katkılar oluşturabilecektir. Bu doğrultuda Kemal Kirişçi, Türkiye'nin TTIP'e katılmasının AB ve ABD içinde avantaj sağlayacağını savunmaktadır. Ayrıca Kirişçiye'e göre Türkiye ekonomisi son yıllarda çok gelişmiş, dünyada 17., Avrupa'da ise 7. en büyük ekonomi haline gelmiştir. Hatta Türkiye son yıllarda Rusya ve İran dışındaki yakın komşuları olan Yunanistan, Gürcistan, Bulgaristan Romanya, Moldovya, Ukrayna, Irak, Azerbaycan, Suriye, Ermenistan, Kıbrıs'tan daha geniş bir ekonomiye sahip olmuş ve yakın komşularıyla olan ticaret hacmini ve doğrudan yabancı yatırım potansiyelini attırmıştır. Bu yüzden Türkiye'nin TTIP'e katılması sonucunda, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle yaptığı ekonomik işbirliğinden AB ve ABD'nin de faydalanmasına imkân sağlayacaktır. Türkiye'nin komşu ülkelerle oluşturduğu

ekonomik ağın AB ve ABD'nin mal ve hizmet ticaretine olan talebi arttırabileceği düşünölmektedir. Türkiye'nin komşu ölkeleri aynı zamanda AB komşuluk politikası içerisinde yer alan ölkeler olduğundan, antlaşmanın, bölgede ekonomik bir işbirliği alanı yaratabileceği, hatta ekonomik işbirliğinin daha uzun vadede politik dayanışmayı ve Transatlantik bağların sıkılaşmasını da beraberinde getireceği düşünölmektedir.¹⁴

3.2. Türkiye'nin TTIP Bölgesi ile Dış Ticaretinin Analizi

Bu bölümde dünya ticaretinin iki önemli aktörü olan AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünölen TTIP'in, Türkiye için öneminin anlaşılabilmesi için Türkiye ile ABD arasında gerçekleşebilecek olası ticaret dengesi değişikliklerinin öngörölmesinde aralarındaki ikili ticari ilişkilerin incelenmesinin faydalı olabileceği düşünölmektedir.

3.2.1. Mal Grupları Bazında Dış Ticaret Analizi

Türkiye-AB ve Türkiye-ABD dış ticareti üç farklı türden veri seti kullanılarak incelenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'den elde edilen 2000–2015 dönemine ait veriler şunlardır:

Toplam Dış Ticaret Verileri; ölkeler arasında gerçekleşen toplam ihracat ve ithalat verilerinden oluşmaktadır.

Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırma (BEC) Verileri; BEC sınıflandırmasında malları Yatırım (Sermaye) Malları, Hammadde (Aramalları), Tüketim Malları ve Diğerleri şeklinde dört grupta toplamaktadır.

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması (SITC) Verileri ise; dış ticarete kullanılan malların sınıflandırılmasını sağlayan bir sistemdir.¹⁵ Birleşmiş Milletler tarafından hükümetlerin işbirliği ve uzmanların görüşleri alınarak hazırlanmış, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlamak amacıyla 1950 yılından itibaren kullanılması tavsiye edilmiştir. 1960'lara geldiğinde birçok ölkede dış ticaret istatistiklerini SITC ile ilişkili sınıflamalara göre düzenlemeye başlamış, uluslararası kuruluşların birçoğu dış ticaret istatistikleri için SITC'i temel almıştır.¹⁶

Dış ticaret hacminin büyümesi ve teknolojik yenilikler nedeniyle SITC'nin revize edilmesi ihtiyaç haline gelmiş, sınıflama 4 defa revize

¹⁴ Kemal Kirişçi, "Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership: Boosting the Model Partnership with the United States", Center On the United States and Europe at Brookings, Turkey Project Policy Paper, No: 2, Eylül 2013, pp. 5–7.

¹⁵ Halil Seyidoğlu, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, 3. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002, s. 577.

¹⁶ TÜİK, *Dış Ticaret İstatistikleri ve Endeksleri; Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-2*, TÜİK Matbaası, Ankara, 2008, s. 30.

edilmiştir. Halen 1986 yılına ait SITC Revize 3 (SITC-3) listesi kullanılmaktadır.¹⁷ Sınıflandırma birden beşe kadar basamaklı bir yapı ile oluşturulmuştur. SITC Revize 3 sınıflandırma listesi; 10 adet 1 basamaklı, 67 adet 2 basamaklı, 261 adet 3 basamaklı, 1033 adet 4 basamaklı, 3121 adet 5 basamaklı koddan oluşmaktadır. Çalışmada SITC-3 basamak 2 mal sınıflandırılması bazında veriler kullanılmıştır.

3.2.1.1. Türkiye ve ABD Arasındaki Dış Ticaretin Analizi

3.2.1.2. Toplam Dış Ticaret Verileri

Tablo 1’de Türkiye-ABD arasındaki toplam dış ticaret verileri ve yüzde değerleri yer almaktadır.

Tablo 1: Türkiye ve Türkiye-ABD Dış Ticaret Verileri (2000–2015 Dönemi; Milyar ABD Doları)

Yıllar	Türkiye'nin Toplam İhracatı	Türkiye'nin Toplam İthalatı	Genel Dış Ticaret Dengesi	Türkiye'nin ABD'ye Toplam İhracatı	Türkiye'nin ABD'den Toplam İthalatı	Türkiye ABD Dış Ticaret Dengesi	Türkiye'nin Toplam İhracatı İçindeki ABD'nin % Payı	Türkiye'nin Toplam İthalatı İçindeki ABD'nin % Payı
2000	27,77	54,50	-26,73	3,14	3,91	0,78	11,29	7,18
2001	31,33	41,40	-10,06	3,13	3,26	-0,14	9,98	7,88
2002	36,06	51,55	-15,49	3,36	3,10	0,26	9,31	6,01
2003	47,25	69,34	-22,09	3,75	3,50	0,26	7,94	5,04
2004	63,17	97,54	-34,37	4,86	4,75	0,11	7,69	4,86
2005	73,48	116,77	-43,30	4,91	5,38	-0,46	6,68	4,60
2006	85,53	139,58	-54,04	5,06	6,26	-1,20	5,92	4,49
2007	107,27	170,06	-69,94	4,17	8,17	-4,00	3,89	4,80
2008	132,03	201,96	-38,79	4,30	11,98	-7,68	3,26	5,93
2009	102,14	140,93	-38,79	3,24	8,58	-5,34	3,17	6,09
2010	113,88	185,54	-71,66	3,76	12,32	-8,56	3,30	6,64
2011	134,91	240,84	-105,93	4,58	16,03	-11,45	3,40	6,66
2012	152,46	236,55	-84,08	5,60	14,13	-8,53	3,68	5,97
2013	151,80	251,66	-99,86	5,64	12,60	-6,96	3,72	5,01
2014	157,61	242,18	-84,57	6,34	12,73	-6,39	4,02	5,26
2015	143,84	207,21	-63,36	6,40	11,13	-4,73	4,45	5,37

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı (www.tuik.gov.tr; E.T:16.06.2016)

¹⁷ Ali Rıza Sandalcılar, “Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Sektörel Analizi” *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 3–4, 2011, s. 2017.

Buna göre 2015 yılında Türkiye ABD'ye 6,4 milyar ABD doları ihracat gerçekleştirmiştir. Aynı yıl Türkiye'nin ithalatı ise 11,13 milyar ABD dolarıdır. İki ülke arasındaki dış ticaret dengesi 4,73 milyar ABD doları ile Türkiye'nin aleyhine gerçekleşmektedir. Türkiye'nin toplam ihracatı içinde ABD'ye yapılan ihracatın payı % 4,45; toplam ithalat içerisinde ABD'den yapılan ithalatın payı ise % 5,37'dir. 2000-2015 dönemi verilerine bakıldığında Türkiye'nin toplam ihracatı içinde ABD'ye yapılan ihracatın payı sürekli azalmış iken aynı durum ithalat için söz konusu değildir.

3.2.1.3. BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti

2000–2015 dönemi BEC mal sınıflandırmasına göre Türkiye'nin ABD ile olan ortalama dış ticaret değerleri ve bunların yüzde dağılımları Tablo 2'de yer almaktadır. Bu dönem içerisinde mal grupları incelendiğinde Türkiye'nin, dünyaya gerçekleştirdiği ortalama ihracatın en çok olduğu; 46523,71 milyon ABD doları ile “hammadde malları” iken; Türkiye'nin dünyaya gerçekleştirdiği ortalama ithalatın en çok olduğu mal grubunun da, 110061,61 milyon ABD doları ile yine “hammadde malları” olduğu görülmektedir.

Tablo 2: BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Ortalama Dış Ticaretinin Dağılımı (2000–2015 Dönemi; Milyon ABD Doları)

	TR'nin Dünya'ya Ort. İhracatı	ABD'nin % Payı	TR'nin Dünyadan Ort. İthalatı	ABD'nin % Payı	TR'nin ABD'ye Ort. İhracatı	% Payı	TR'nin ABD'den Ort. İthalatı	% Payı	TR'nin ABD ile Ort. Dış Ticaret Hacmi	% Payı	TR'nin ABD ile Ort. Dış Ticaret Dengesi
Yatırım Sermaye Malları	10269,04	2,45	23960,22	7,27	251,39	5,57	1740,78	20,37	1992,17	15,25	-1489,38
Hammadde (Aramalları)	46523,71	4,96	110061,61	5,31	2308,86	51,14	5843,31	68,38	8152,17	62,42	-3534,45
Tüketim Malları	40283,36	4,77	18390,87	4,22	1920,06	42,53	777,01	9,09	2697,08	20,65	1143,052
Diğerleri	457,90	7,58	565,05	32,63	34,72	0,77	184,38	2,16	219,09	1,68	-149,66

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilen verilerle hesaplanmıştır.

Tablodan da anlaşılacağı üzere; verilen dönem içerisinde Türkiye'nin dünyaya ortalama ihracatı ve ithalatı içerisinde ABD payının en yüksek olduğu mal grubu sırasıyla; % 7,58 ve % 32,63 ile “Diğerleri” mal grubuna aittir. Ancak Türkiye'nin, dünyaya ortalama ihracatının ve dünyadan ortalama ithalatının en az gerçekleştiği mal grubu da “Diğerleri” mal grubudur.

Türkiye'nin söz konusu dönemde ABD'ye yaptığı ortalama ihracatın % 5,57'si yatırım mallarından; % 51,14'ü hammaddelerden; % 42,53'ü tüketim mallarından ve % 0,77 ise diğer mal gruplarından oluşmaktadır. Aynı dönemde yapılan ortalama ithalat ise sırasıyla % 20,37; % 68,38; % 9,09 ve % 2,16'dır. Bir diğer ifade ile Türkiye ile ABD arasındaki ticaretin % 15,25'i yatırım mallarından; % 62,42'si hammaddelerden; % 20,65'i tüketim mallarından ve % 1,68'i diğer mal gruplarından oluşmaktadır.

3.2.2. TTIP'in Türkiye'ye Olası Etkilerinin AKÜ İndeksi ile Analizi

3.2.2.1. Amaç ve Yöntem

Bu bölümde AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP bölgesinin oluşturulması halinde, Türkiye'nin ABD pazarında sahip olduğu rekabet gücü analiz edilip, Türkiye'nin ABD'ye karşı avantajlı veya dezavantajlı konumda olduğu mal grupları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Ülkeler arasındaki rekabet seviyelerini ölçmek ve bu seviyeler üzerinden karşılaştırmalar yapmak için birçok indeks mevcuttur. Bu indekslerden biri, ülkelerin rekabet gücünü yani karşılaştırmalı üstünlüğünü ölçmeye yarayan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi (AKÜ) yaklaşımıdır. Bir ülkenin mal ya da sektör bazında ihracat yapısının ülkenin karşılaştırmalı üstünlüklerini, ithalat yapısının ise karşılaştırmalı dezavantajlarını yansıttığı AKÜ yaklaşımına göre; bir malın ticaret dengesinin pozitif olması durumunda o ülkenin o malın/sektörün ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe, tersi durumda ise karşılaştırmalı dezavantaja (rekabet gücünden yoksunluğa) sahip olduğu söylenebilir.¹⁸

Karşılaştırmalı üstünlükleri ampirik literatüre kazandıran ilk araştırmacı, Liesner'dir.¹⁹ İngiltere'nin Avrupa Ortak Pazarı (AET) karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sektörleri belirlemek amacıyla Liesner, aşağıdaki basit RCA (Revealed Comparative Advantage: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler) ölçüsünü kullanmıştır:

$$RCA = X_{ij} / X_{nj}$$

Burada X: ihracat; i: ülke; j: mal (veya sektör); n: ülkeler grubu, X_{ij} : i ülkesinin j malı ihracatı; X_{nj} : n ülkesinin/ülkeler grubunun j malı ihracatı

¹⁸ Selahattin Bekmez ve Mustafa Terzioğlu, *Rekabet, Rekabet Gücü ve Rekabet Gücünü Ölçme Yöntemleri, Türkiye Avrupa Birliği Sektörel Rekabet Analizleri*, Nobel Yayını, Ankara, 2008, s. 17.

¹⁹ Hubertus Liesner, "The European Common Market and British Industry", *Economic Journal*, Number:68, 1958, pp. 302-316.

ifade etmektedir.²⁰ Liesner tarafından kullanılan RCA yaklaşımı Bela Balassa tarafından geliştirilmiştir.²¹ Balassa, gözlemlenebilir ya da gözlemlenmiş ticari ilişkileri temel alıp ölçülen karşılaştırmalı üstünlüğü “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ)” olarak adlandırmıştır.²² Bu AKÜ indeksi literatürde Balassa indeksi olarak da bilinmektedir.

Ülkelerin mevcut ticaret verilerinden yararlanılarak karşılaştırmalı üstünlüğünü gösteren Balassa indeksi, ülkeler arasındaki karşılaştırmalı üstünlüğün nedenine inmeden, görünen bir avantaj farkı olup olmadığını açıklamayı amaçlamaktadır.²³

Balassa söz konusu indeksi şu şekilde formüle etmiştir:

$$BI_{ij} = \frac{X_{ij}/X_{wj}}{X_i/X_w}$$

Denkleme;

BI_{ij} : i ülkesinin j mal grubundaki AKÜ indeksini, X_{ij} : i ülkesinin j mal grubundaki ihracatını, X_{wj} : j mal grubundan dünya ihracatını, X_i : i ülkesinin toplam ihracatını, X_w : Toplam dünya ihracatını ifade etmektedir.

Balassa indeks değerinin birden büyük olması ($BI > 1$) ülkenin ilgili malda açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.²⁴ İndeks değerinin birden küçük olması ($BI < 1$) ise ilgili malda ülkenin açıklanmış karşılaştırmalı dezavantajı olduğunu göstermektedir.²⁵ İndeks değerinin bire eşit olması ($BI=1$) ülkenin söz konu-

²⁰ Utku Utkulu ve Hayriye İmer, “Türk Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörünün Avrupa Birliği Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Karşısındaki Rekabet Gücünün Alt Sektörler Düzeyinde Ölçülmesi (1994–2005)”, *Rekabet Dergisi*, sayı: 36, 2008, s. 29.

²¹ Balassa, Bela. “Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage”, *The Manchester School of Economic and Social Studies*, No: 33, 1965, pp. 99–123.

²² Hüseyin Altay, “Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi Kapsamında Türk Endüstrilerinin Avrupa Birliği(15) Pazarındaki Rekabet Gücü Düzeylerinin İncelenmesi: 1995–2007”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2008, s. 224–225.

²³ Dilek Seymen, *Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Rekabet Gücü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2009, s. 237.

²⁴ Amita Batra ve Zeba Khan, “Revealed Comparative Advantage: An Analysis for India and China”, Indian Council for Research on International Economic Relations, Working Paper No.168, August 2005, p. 4.

²⁵ Jeroen Hinloopen ve Charles Marrewijk, “On the Empirical Distribution of the Balassa Index”, *Review Of World Economics*, No: 137, 2000, s. 1.

su ürünündeki uzmanlaşma seviyesinin, dünyanın uzmanlaşmasıyla aynı olması anlamına gelir.²⁶

Balassa'nın geliştirmiş olduğu Balassa İndeksi (BI), bir ülkenin bir mal ya da sektördeki ihracatının toplam ihracatı içindeki payını diğer ülkelerinkine karşılaştırmaktadır. Dolayısıyla Balassa İndeksi sadece ihracatı kapsadığı için basit ve karşılaştırmalı üstünlükleri ölçmek açısından yetersiz bulunmuştur. Bu yüzden Balassa tarafından ortaya atılan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler yöntemine Vollrath tarafından görece ithalat avantajının dâhil edilerek formüle edilmiştir.

Vollrath, Balassa'nın indeksini geliştirmiş ve literatüre yeni indeksler kazandırmıştır.²⁷ Aşağıda formüle edilen indeks literatürde geliştirilmiş ve yaygın olarak kullanılan AKÜ'yü ölçmeye yarayan bir endekstir. Bu çalışmada da analizler bu denklem yardımıyla yapılacaktır.²⁸

$$AKÜ_{ij} = \ln \left[\frac{X_{ij} / \sum X_{ij}}{M_{ij} / \sum M_{ij}} \right]$$

Denklemden;

$AKÜ_{ij}$: j ülkesinin i mal grubunda Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük indeksini,

$AKÜ_{ij}$: j ülkesinin i mal grubunda yaptığı ihracatını,

$\sum X_{ij}$: j ülkesinin i mal grubunda yaptığı toplam ihracatı

M_{ij} : j ülkesinin i mal grubunda yaptığı ithalatı

$\sum M_{ij}$: j ülkesinin i mal grubunda yaptığı toplam ithalatı ifade etmektedir.

²⁶ Birol Erkan, "Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye- Suriye Örneği", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı 15, 2012, s. 199.

²⁷ Thomas Vollrath, "A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage", *Weltwirtschaftliches Archiv*, No: 130, 1991, pp. 265–279.

²⁸ Sandalcılar, age, 2011, s. 223.

AKÜ indeksi ne kadar büyükse (küçükse), ülkenin o mal grubundaki ticaret performansı yani ülkenin rekabet üstünlüğü o kadar büyük (küçük) olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla AKÜ'nün alabileceği değerlere göre karşılaştırmalı üstünlüğün veya rekabet gücünün değerlendirilmesi aşağıda belirtildiği gibi yapılmaktadır.

AKÜ indeksi yorumunun şu şekildedir;

- $AKÜ > 0,5$; Ülkenin söz konusu mal grubunda rekabet gücü yüksektir.
- $AKÜ < -0,5$; Ülkenin söz konusu mal grubunda rekabet gücü düşüktür.
- $0,5 > AKÜ > -0,5$; Ülkenin söz konusu mal grubunda rekabet gücü sınırdadır.

Bu ifadelere göre AKÜ indeksinin 0,5'ten büyük çıkması halinde ülkenin söz konusu mal grubunda avantajlı konumda olduğu yani diğer bir ülkeye karşı karşılaştırmalı/rekabet üstünlüğü bulunduğu söylenilebilir. İndeksin -0,5'ten küçük çıkması durumunda ise, ülkenin söz konusu mal grubunda dezavantajlı olduğu ve bu mal grubu üzerinde rekabet üstünlüğünün bulunmadığı sonucuna varılmaktadır. Eğer AKÜ indeksi ne 0,5'ten büyük ne de -0,5'ten küçük değilse yani bu iki değer arasında bir değer ise; o zaman ülkeler arasında söz konusu mal grubu üzerinde avantajlılık ya da dezavantajlılık yorumu yapılamadığı için üstünlükten söz etmek mümkün değildir.

3.2.2.2. Veri Seti

Analizde Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) veri tabanından elde edilmiş 2000-2015 dönemlerini kapsayan SITC-3 basamak 2 mal grubuna göre hazırlanmış yıllık ihracat ve ithalat verileri kullanılmıştır. SITC mal sınıflandırmasında basamak sayısı arttıkça daha detaylı bir analiz yapılmış olmaktadır. Dolayısıyla çalışmada bütün mal grupları incelendiğinden 2 basamaklı verilerin kullanılması tercih edilmiştir. Ayrıca ihracat ve ithalat verileri ABD Doları cinsinden elde edilmiştir.

3.2.2.3. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde SITC-3 basamak 2 mal sınıflandırması bazında veriler kullanılarak Türkiye'nin ABD pazarında sahip olduğu rekabet üstünlüğü AKÜ indeksi hesaplanması yöntemiyle analiz edilmektedir.

Tablo 3: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Olduğu Mal Grupları (2000-2015 Dönemi)

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflama (SITC-3 Basamak 2) Listesi	AKÜ İndeksi
27 Hayvansal ve Bitkisel Gübreler, Tuz, Kükürt, Topak, Alçı Gibi Mineraller Maddeler	4,75
06 Şeker, Şeker Ürünleri ve Bal	4,06
84 Giyim Eşyası ve Bunları Aksesuarları	3,58
52 İnorganik Kimyasal Ürünler	3,40
34 Petrol Gazları, Doğal Gaz ve Diğer Mamul Gazlar	2,69
07 Kahve, Çay, Kakao, Baharat ve Ürünleri	2,59
96 Tedavülde Olmayan Metal Paralar (Altın Olanlar Hariç)	2,05
03 Balıklar ve Diğer Deniz Ürünleri	1,89
29 Başka Yerde Belirtilmeyen Hayvansal ve Bitkisel Menşeli Mammaddeler	1,74
83 Seyahat Eşyası, El Çantaları vb. Taşıyıcı Eşya	1,58
78 Motorlu Kara Taşıtları, Bisiklet ve Motosikletler, Bunların Kasa Aksam ve Parçası	1,47
67 Demir ve Çelik	1,45
85 Ayakkabılar ve Aksamı	1,37
58 İlk Şekilde Olmayan Plastikler (Boru, Hortum, Levha, Yaprak, Plaka, Şerit, Film vb.)	1,36
05 Meyve ve Sebzeler	1,36
65 Tekstil Ürünleri (İplik, Kumaş, Yer Kaplamaları, Hazır Eşya)	1,20
66 Taş, Alçı, Çimentö, Amyant, Cam, Seramik vb. Maddeden Eşya	1,18
56 Mineral Kimyasal Gübreler (272. grubun dışındakiler)	1,16
55 Uçucu Yağlar, Parfüm, Kozmetik, Tuvalet Müstahzarları	0,89
42 Bitkisel Sıvı Yağlar ve Fraksiyonları (Rafine Edilmiş Olsun Olmasın, Kimyasal İşlem Görmemiş)	0,87
26 Dokuma Elyafı ve Bunların Artıkları	0,61
93 Özel İşlemler ve Mallar, Çeşitlerine Göre Sınıflandırılmamış Mallar	0,59
82 Mobilya; Yatak Takımı, Yatak Payandaları ve Yastıklar	0,57
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İhracatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Olduğu Mal Gruplarındaki İhracatının Payı	64%
Türkiye'nin; ABD'den Olan İthalatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Olduğu Mal Gruplarındaki İthalatın Payı	15%

Kaynak: TÜİK Veri Tabanından Elde Edilen Verilerle Hesaplanmıştır.

Tablo 3'te SITC-3 basamak 2'ye göre Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe (avantajlı) sahip olduğu mal grupları, hesaplanan AKÜ indekslerine göre sıralanmaktadır. Türkiye 2 basamaklı 23 mal grubunda ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğü bulunmaktadır. Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatı içerisinde bu mal gruplarının payı ortalama % 64'tür. TTIP'in gerçekleşmesi halinde (öteki faktörlerin değişmediği varsayımı altında) Türkiye bu mal gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğünü kısmen veya tamamen kaybetmeyle karşı karşıya kalabileceği söylenebilir. Hiç şüphesiz bu durumun temel belirleyicisi Tablo 3'te yer alan Türk ihraç mallarının ABD pazarındaki talep esneklikleridir. Söz konusu malların talep esneklikleri düşük ise kısa dönemde mevcut durumun değişmesinin mümkün olmayacağı söylenebilir. Esnekliğin yüksek olduğu mal gruplarında ise karşılaştırmalı üstünlüklerin kaybedilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bir diğer ifadeyle, TTIP sonrası Türkiye'nin bu mal gruplarında dış ticaret hadlerinin kötüleşmesi ihtimal dâhilinde olacaktır.

Tablo 4'te SIT-3 basamak 2'ye göre Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün (dezavantajlı) bulunmadığı mal grupları, hesaplanan AKÜ indekslerine göre sıralanmaktadır. Türkiye SITC-3 basamak 2'ye göre 28 mal grubunda ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip değildir, yani dezavantajlı durumdadır. Türkiye'nin ABD'ye olan toplam ihracatı içerisinde bu mal gruplarının payı ortalama % 6'dır. Türkiye'nin ABD'den gerçekleştirdiği toplam ithalat içerisinde bu mal gruplarının ortalama payı ise % 15'tir. TTIP sonrası bu mal gruplarında dezavantajlılığın daha da artması beklenmektedir. Uzun dönem de bu mal gruplarında Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olabileceği azalabileceği söylenebilir.

Tablo 5'te SITC-3 basamak 2'ye göre Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal grupları, hesaplanan AKÜ indekslerine göre sıralanmaktadır. Türkiye SITC-3 basamak 2'ye göre 15 mal grubunda ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sınırda bulunmaktadır. Türkiye'nin ABD'ye olan toplam ihracatı içerisinde bu mal gruplarının payı ortalama % 30'dur. Türkiye'nin ABD'den gerçekleştirdiği toplam ithalat içerisinde ise bu mal gruplarının ortalama payı % 45'tir. TTIP sonrası en fazla bu mal gruplarındaki durumun Türkiye aleyhine dönmesi muhtemeldir.

Tablo 4: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Bulunmadığı Mal Grupları (2000-2015 Dönemi)

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflama (SITC-3 Basamak) Listesi	AKÜ İndeksi
32 Taş Kömürü, Kok Kömürü ve Biriket Kömürü	-13,09
41 Hayvansal Sıvı ve Katı Yağlar	-12,70
00 Canlı Hayvanlar	-12,47
25 Kağıt Hamuru ve Kullanılmış Kağıt	-11,55
24 Mantar, Odun ve Kereste	-10,18
21 İşlenmemiş Kösele, Deri ve Kürk	-9,79
23 Ham Kauçuk (Tabii ve Sentetik)	-9,40
43 İşlem Görmüş Bitkisel ve Hayvansal Katı/Sıvı Yağlar, Muımlar	-7,15
08 Hayvanlar İçin Gıda Maddeleri	-5,55
64 Kağıt, Karton ve Kağıt Hamurundan Eşya	-4,40
88 Fotoğraf, Sinemacılıkta Kullanılan Alet ve Cihazlar ile Optik Eşya vb.	-3,82
87 Başka Yerde Belirtilmeyen Mesleki, İlmi, Kontrol Alet ve Cihazlar	-3,54
63 Mantar ve Ahşap Eşya (Mobilya Hariç)	-3,36
22 Yağlı Tohumlar, Yağ Veren Meyveler	-2,65
75 Büro Makinaları ve Otomatik Veri İşleme Makinaları	-2,41
28 Metal Cevherleri, Döküntüleri, Hurdaları	-2,29
11 İçkiler	-2,22
57 İlk Şekillerde Plastikler	-1,88
59 Başka Yerlerde Belirtilmeyen Kimyasal Maddeler ve Ürünler	-1,84
04 Hububat, Hububat Ürünleri	-1,65
76 Haberleşme, Ses Kaydetme ve Sesi Tekrar Vermeye Yarayan Cihaz ve Araçlar	-1,54
69 Demir, Çelik, Bakır, Nikel, Alüminyum ve Diğer Adı Metallerden Eşya	1,51
68 Demir İhtiva Etmeyen Madenler	-1,44
61 Başka Yerde Belirtilmeyen İşlenmiş Deri ve Köseleler	-0,76
77 Elektrik Makinaları, Cihazları ve Aletleri, vb. Aksam ve Parçaları	-0,68
02 Süt, Süt Ürünleri ve Yumurtalar	0,67
97 Altın, Parasal Olmayan (Altın Madeni ve Konsantreleri Hariç)	0,66
01 Et ve Et Ürünleri	-0,56
Türkiye'nin ABD'ye Olan İhracatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Bulunmadığı Mal Gruplarındaki İhracatın Payı	6%
Türkiye'nin ABD'den Olan İthalatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Bulunmadığı Mal Gruplarındaki İthalatın Payı	45%

Kaynak: TÜİK Veri Tabanından Elde Edilen Verilerle Hesaplanmıştır.

Tablo 5: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Sınırdaki Olduğu Mal Grupları (2000-2015 Dönemi)

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflama (SITC-3 Basamak) Listesi	AKÜ İndeksi
33 Petrol, Petrolden Elde Edilen Ürünler	0,48
81 Prefabrik Apılar; Sıhhi Su Tesisatı, Isıtma ve Sabit Aydınlatma Cihazları	0,39
71 Güç Üreten Makinalar ve Araçlar	0,30
72 Özelliği Olan Belirli Sanayiler İçin Makinalar ve Aksamı	0,20
09 Çeşitli Yenilebilir Ürünler (Yağ, Homojenize Ürünler, Sos, Maya vb.)	0,18
73 Metal İşleme Makinaları	0,17
12 Tütün ve Tütün Mamülleri	0,10
99 Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Eşyalar ve Para	0,04
89 Başka Yerde Belirtilmeyen Çeşitli Mamül Eşyalar	-0,17
74 Diğer Genel Endüstri Makina/Cihazların Aksamları	-0,18
53 Debatat ve Boyacılıkta Kullanılan Hülasalar, Tanen, Boya, Pigment, Macun, Mürekkep	-0,35
54 Tıp ve Eczacılık Ürünleri	-0,38
51 Organik Kimyasal Ürünler	-0,39
79 Demir, Deniz, Havayolu Taşıtları ile Bunların Aksam ve Parçaları	-0,42
62 Kauçuk ve Kauçuktan Eşya	-0,47
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İhracatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Sınırdaki Olduğu Mal Gruplarındaki İhracatının Payı	30%
Türkiye'nin; ABD'den Olan İthalatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Sınırdaki Olduğu Mal Gruplarındaki İthalatının Payı	40%

Kaynak: TÜİK Veri Tabanından Elde Edilen Verilerle Hesaplanmıştır.

Tablo 6'da ABD'nin 2014 yılında ithalatında uyguladığı ortalama gümrük vergisi oranları ve maksimum gümrük vergisi oranları mal grupları bazında yer almaktadır. TTIP sonrası Türkiye'nin karşılaşılabileceği olası etkiler gümrük vergisi oranları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Tablo 6'da gözüktüğü gibi vergi oranlarının yüksek olduğu mal gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğün kaybedilmesi daha olasıdır. Örneğin alkollü içecekler, tütün, süt ve süt ürünleri, giyim eşyaları, şekerler ve şekerli ürünler gümrük vergisi oranlarının yüksek olduğu mal gruplarını oluşturmaktadır.

Tablo 6: ABD'nin İthalatta Uyguladığı Gümrük Vergisi Oranları (2014)

Ürün Grupları	Ortalama Gümrük Vergisi % Oranı	Maksimum Gümrük Vergisi % Oranı	Gümrük Vergisinden Muaf Olan % Oran
Alkollü İçecekler ve Tütün	18,6	350	26,2
Süt ve Süt Ürünleri	17,2	188	0,3
Giyim Eşyaları	12,0	32	2,8
Şekerler ve Şekerli Ürünler	11,7	55	2,7
Tekstil Ürünleri	7,9	41	15,0
Yağlı Tohumlar, Katı ve Sıvı Yağlar	7,3	164	25,9
Pamuk ve Pamuklu Ürünler	4,8	18	38,3
Meyve, Sebze ve Bitkiler	4,7	132	21,1
Deri, Ayakkabı, vb.	3,8	54	39,1
Kahve, Çay	3,3	44	53,5
Taşıma Araçları	3,1	25	55,3
Hububat ve Hububat Ürünleri	3,0	44	20,1
Kimyasallar	2,8	7	40,8
Başka Yerde Belirtilmeyen Mamül Eşyalar	2,5	36	44,2
Hayvansal Ürünler	2,2	26	30,8
Mineraller ve Metaller	1,8	38	60,9
Elektrikli Makinalar	1,7	15	49,0
Petrol ve Petrol Ürünleri	1,3	11	0
Elektrikle Çalışmayan Makinalar	1,2	10	65,2
Diğer Tarımsal Ürünler	1,0	52	61,0
Balık ve Balık Ürünleri	0,8	35	84,6
Kereste, Kağıt, vb Orman Ürünleri	0,5	14	90,1

Kaynak: WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles 2015 (www.wto.org/statistics; E.T.:05.10.2016)

4. Sonuç

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP)'in gerçekleşmesi halinde dünya ticaretinin bu durumdan etkilenmemesi kaçınılmazdır. Dünya dış ticaretinin en önemli iki aktörünün oluşturacağı serbest ticaret bölgesi dünya nüfusunun yaklaşık % 11,32'sini, dünya GSYİH'sinin % 46,51'ini, dünya toplam ihracatının % 42,04'ünü, dünya ithalatının ise % 45,47'sini kapsamaktadır. TTIP, üçüncü ülkelerin ticaretini olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir. Aynı şekilde bu süreç başarıya ulaşırsa TTIP bölgesinde uygulamaya konulacak ortak kurallarında dünya ticaretine yansımaya çıkabilecek bir diğer etkidir.

Türkiye, TTIP 'den olumsuz etkilenmesi beklenen ülkelerin başında yer almaktadır. Şöyle ki, 1996 yılında Türkiye ile AB arasında gümrük birliği tahsis edilmiştir. Gümrük birliği gereği, Türkiye'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmalarından AB eşit şekilde faydalanabilmekte iken, AB'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan ise Türkiye faydalanmamaktadır. Yani Türkiye, pazarını üçüncü ülkelere otomatik olarak açmakla mükelleftir. Buna karşın Türkiye, AB üyesi olmadığı için bu ülkelerin pazarlarına aynı şartlarda girememektedir.

TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin bölgeye dâhil olmadığı veya ABD ile bir STA imzalamadığı varsayımı altında; Türkiye'nin, büyük oranda pazar payını kaybedebileceği olasıdır. Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal gruplarında TTIP sonrasında dezavantajlı duruma düşmesi tahmin edilmektedir. Bir diğer ifadeyle, Türkiye'nin bu mal gruplarındaki dış ticaret hadlerinin kötüleşeceği beklenmektedir.

2000-2015 dönemi SITC-3 basamak 2 mal sınıflandırılması bazında AKÜ indeksiyle yapılan analizde Türkiye 23 mal grubunda ABD'ye karşı avantajlı durumda olduğu hesaplanmıştır. TTIP sonrası bu mal gruplarında Türkiye karşılaştırmalı üstünlüğünü kaybetmesi ihtimaller dâhilinde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yapılan analizde Türkiye 28 mal grubunda ise ABD'ye karşı dezavantajlı durumdadır. TTIP bu mal gruplarını da olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Şöyle ki dezavantajlılığın daha da artması olasıdır. Uzun dönemde Türkiye bu mal gruplarında avantajlı durumu geçmesi oldukça zorlaşacaktır. Aynı şekilde 15 mal grubunda ise Türkiye ABD'ye karşı karşılaştırmalı üstünlüğü sınırda bulunmaktadır. Hiç şüphesiz bu durumun temel belirleyicisi söz konusu Türk ihraç mallarının ABD pazarındaki talep esneklikleridir. Söz konusu malların talep esneklikleri

düşük ise kısa dönemde mevcut durumun değişmesinin mümkün olamayacağı söylenebilir. Esnekliğin yüksek olduğu mal gruplarında ise karşılaştırmalı üstünlüklerin kaybedilmesi kuvvetle muhtemeldir.

Sonuç olarak, TTIP Türkiye açısından değerlendirildiğinde, bu süreçte ortaya çıkabilecek olumsuzlukların azaltılabilmesi için;

- Türkiye'nin direkt olarak TTIP bölgesine dâhil edilmesi ve TTIP'in kurucu üyelerinden biri olması,

- Ya da Türkiye, AB ile arasındaki mevcut gümrük birliğinin koşullarını yeniden müzakere ederek; AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı STA'larla, Türkiye'nin otomatikman dahil olması koşulu eklenmeli,

- Veyahut eş zamanlı ABD ile oluşturulacak bir STA aracılığıyla TTIP'in olumsuz etkileri ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akman, Sait. “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye”, TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) Raporu/R201305, (www.tepav.org.tr), 2013.

Akses, Selen. “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakereleri: Son Durum”. İKV Değerlendirme Notu: 83, 2014.

Altay, Hüseyin. “Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi Kapsamında Türk Endüstrilerinin Avrupa Birliği(15) Pazarındaki Rekabet Gücü Düzeylerinin İncelenmesi: 1995–2007”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2008, s. 215–239.

Balassa, Bela. “Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage”, *The Manchester School of Economic and Social Studies*, No: 33, 1965, pp. 99–123.

Batra, Amitaand and Zeba Khan. “Revealed Comparative Advantage: An Analysis for India and China”, *Indian Council for Research on International Economic Relations*, Working Paper No. 168, August 2005, pp. 1–85.

Bekmez, Selahattin ve Mustafa Terzioğlu. *Rekabet, Rekabet Gücü ve Rekabet Gücünü Ölçme Yöntemleri, Türkiye Avrupa Birliği Sektörel Rekabet Analizleri*, Nobel Yayını, Ankara, 2008.

- Erkan, Birol. “Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı 15, 2012, s. 196–218.
- European Commission. “Public Report of the 15th Round of Negotiations for the Transatlantic Trade and Investment Partnership”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/october/tradoc_155027.pdf, October 2016, Erişim: 10.01.2017.
- European Commission. “Transatlantic Trade And Investment Partnership: The Regulatory Part”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc-_151605.pdf, 2013, Erişim: 20.07.2016.
- Güllü, İlhan. “AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması Sürecine Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması Özelinde Bir Bakış”, *Bilge Strateji*, Cilt: 6, Sayı: 11, 2014, s. 89–106.
- Hgnloopen, Jeroen and Charles Marrewijk. “On the Empirical Distribution of the Balassa Index”, *Review of World Economics*, No: 137, 2000, s. 1-35.
- <http://www.tuik.gov.tr>, Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı, Erişim:15.06.2016.
- <http://www.wto.org/statistics>, WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles 2015, Erişim: 05.10.2016.
- Kirişçi, Kemal. “Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership: Boosting the Model Partnership with the United States”. Center On The United States And Europe At Brookings, *Turkey Project Policy Paper*, No: 2, September 2013, pp. 1–24.
- Liesner, Hubertus. “The European Common Market and British Industry”, *Economic Journal*, Number: 68, 1958, pp. 302–316.
- Özdemir, Güner. “AB-ABD Transatlantik Ticaret Ortaklığı Anlaşması ve Türkiye Toplantısı”, İstanbul sanayi odası(İSO-Odakule) (ftp://ftp.iso.org.tr/AB/AB_ABD_STA/AB-ABD_STA_IMMIB.), 2013.
- Palyoş, Eda. *Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı'nın Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısına Muhtemel Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2016.

- Sandalcılar, Ali Rıza ve Eda Palyoş. “Türk Dış Ticareti Üzerindeki Olumsuz Beklenti: Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı”, *II. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi*, Erzurum, 20–22 Ekim 2016.
- Sandalcılar, Ali Rıza. “Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Sektörel Analizi”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 3–4, 2011, s. 213–229.
- Schott, Jeffrey and Cathleen Cimino. “Crafting a Transatlantic Trade and Investment Partnership: What Can Be Done?”, *PIIE Policy Brief*, Washington: The Peterson Institute for International Economics, 2013.
- Seyidoğlu, Halil. *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, 3. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002.
- Seymen, Dilek. *Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Rekabet Gücü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2009.
- TÜİK. *Dış Ticaret İstatistikleri ve Endeksleri; Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-2*, TÜİK Matbaası, Ankara, 2008.
- Türker, Hande. “TTIP ve Türkiye”, *Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu*, İzmir Ticaret Odası, 2015.
- Utkulu, Utku ve Hayriye İmer. “Türk Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörünün Avrupa Birliği Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörü Karşısındaki Rekabet Gücünün Alt Sektörler Düzeyinde Ölçülmesi (1994–2005)”, *Rekabet Dergisi*, Sayı: 36, 2008.
- Üstün, Nazlı. “AB-ABD Ticaret ve Yatırım Anlaşması ve Türkiye'ye Etkileri”, Konya Ticaret Odası (www.kto.org), 2013.
- Vollrath, Thomas. “A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage”, *Weltwirtschaftliches Archiv*, No: 130, 1991, pp. 265-279.